

Uluslararası Sosyal
Bilimler Akademisi
Dergisi (USBAD)

International Journal of
Social Sciences
Academy (IJSA)

Yıl 7, Year 7, Sayı 20, Issue 20, Aralık 2025, December 2025

e issn: 2687-2641

Özgünlük kontrolü

Authenticity process

DOI: 1812259

Makale türü: Araştırma
makalesi

Article type: Research
article

Geliş tarihi 31.10.2025

Submitted date

Kabul tarihi 16.12.2025

Accepted date

Elektronik yayın tarihi 20.12.2025

Online publishing date

Atıf Bilgisi / Reference Information

Gültekin, C. (2025). Kadınhanı Raziye Sultan Kervansarayı Kullanım Alanı.
*Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi / International Journal of Social
Sciences Academy*, 7(20), 1434-1468.

KADINHANI RAZİYE SULTAN KERVANSARAYI KULLANIM ALANI

Cabbar GÜLTEKİN¹

Öz

Kervansaray Farsça kökenli kârbânserây kelimesinde türetilmiş olup önemli ticaret yolları üzerinde kurulan konuk evleridir. Kadınhanı İlçesi, eski çağlardan itibaren yerleşim mekânı olup tarihte önemli bir kervan yolu olan Konya-Akşehir arasında yer almaktadır. Roma döneminde Pira adıyla anılan, Selçuklu döneminde savaşta başarı gösteren Said Bey'e arpalık verildiği için Saidili olarak anılmış, Cumhuriyet dönemi ile birlikte Raziye Devlet Hatun, hanı inşa ettirdiğinden dolayı "Kadınhanı" olarak değiştirilmiştir. İpek yolunda bulunan ihtiyaçtan dolayı kışlık kervansaray olarak Raziye Devlet Hatun tarafından inşa edilmiştir ve şehir Konya hac menzili güzergahında yer almaktadır. Şehir, Han'ın inşası ile birlikte Selçuklu döneminde sürekli iktisadi ve sosyal anlamda gelişme göstermiş ve günümüze kadar mevcudiyetini korumuştur. Yazlık avlu ve kapalı kışlık bölümlerden oluşan kervansarayın açık kısmı bilinmeyen bir tarihte

¹Araştırmacı, Konya Ticaret Odası (KTO) Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Tarih Bölümü, gazi_33_33@hotmail.com, Orcid: 0009-0009-8765-1909.

Kadınhanı Raziye Sultan Kervansarayı Kullanım Alanı

yıkılmış kapalı kısmı ile günümüze gelmiştir. Çalışma; yapıldığı tarihten itibaren işlevini sürdüren ve varlığını koruyan Raziye Sultan Kervansarayının kullanım alanını ve Kadınhanı Tarihçesini ele alarak Raziye Sultan'ın (Devlet Hatun) kim olduğunu tespit etmeyi amaçlamaktadır. Selçuklu döneminden Osmanlı dönemi ve oradan da günümüz Türkiye'sine kadar uzanan tarihteki kullanımları incelenerek; sürekli han olarak işlevini koruyup korumadığı başka amaçlar için kullanılıp kullanılmadığı yapılan alan yazın taraması ile analiz edilecektir. Çalışmada literatür taraması ve içerik analizi araştırma yöntemleri kullanılacaktır. Kervansarayın özellikleri ve kullanımı hakkında bilgiler verilerek, şehre gelen seyyahların han hakkında belirttiği bilgiler doğrultusunda; hanın şehir hayatında sosyo-kültürel ve ekonomik olarak ne gibi bir öneme sahip olduğu ve şehre sağladığı katkılar değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kadınhanı, Kervansaray, Pira, Raziye Sultan, Saidili.

Kadınhanı Raziye Sultan Caravanserai Usage Area

Abstract

The term kervansaray (caravanserai) is derived from the Persian word *kārbānserāy* and refers to inns or rest houses established along major trade routes. The district of Kadınhanı has been a settlement area since ancient times and is located on the historically significant Konya–Akşehir caravan route. During the Roman period, it was known as Pira; in the Seljuk period, it was called Saidili after being granted as a fief to Said Bey for his success in battle, In the Republican era, it was renamed Kadınhanı ("Lady's Inn") after Raziye Devlet Hatun commissioned the construction of a caravanserai there. Situated on the Silk Road, the structure was built by Raziye Devlet Hatun to meet the needs of travelers and served as a winter caravanserai on the Konya pilgrimage route. With the construction of this inn, the town experienced continuous economic and social development during the Seljuk period and has maintained its existence to the present day. The caravanserai originally consisted of an open summer courtyard and a covered winter section; however, the open part was destroyed at an unknown date, and only the covered section has survived. This study aims to examine the historical background of Kadınhanı and the functional use of the Raziye Sultan Caravanserai, as well as to identify who Raziye Sultan (Devlet

Hatun) was. By tracing its use from the Seljuk period through the Ottoman era to the modern Republic of Turkey, the research will analyze whether the caravanserai has continuously functioned as an inn or has served other purposes over time, based on a review of the existing literature. Employing literature review and content analysis methods, the study will present information on the architectural characteristics and historical use of the caravanserai. Furthermore, based on the accounts of travelers who visited the town, it will assess the socio-cultural and economic significance of the caravanserai and its contributions to the urban life of Kadınhanı.

Keywords: Kadınhanı, Caravanserai, Pira, Raziye Sultan, Saidili.

GİRİŞ

Konya'nın ilçelerinden biri olan Kadınhanı, adını ilçe merkezinde bulunan Anadolu Selçuklu dönemi kervansarayından almaktadır. Kervansaray, banisi Sultan eşi veya Selçuklu hanedan mensubu olan Raziye Devlet Hatun ya da “Raziye Hatun” Kervansarayı olarak da bilinir. Kadınhanı ilçesinin tarih boyunca çeşitli uygarlıkların yaşam merkezi olduğu kervansarayın yapımında kullanılan inşa malzemesinden de anlaşılmaktadır. Bugünkü haliyle han, karma planlı olup avlu olarak kullanılan açık kısmı yıkılmış, sadece kapalı kısmı kalmıştır.

Kapalı dikdörtgen planlı yapının cephelerinde çoğunlukla Roma devşirme malzemeleri yer almaktadır. Hanın iç kısmında, özellikle sütunlarda geri dönüştürülmüş malzemeler kullanılmıştır. Kadınhanı veya Raziye Sultan Kervansarayı olarak da bilinen yapı, erken dönem Selçuklu sivil mimarisinin günümüze ulaşmış nadir örneklerinden biridir. Bina, zamanın önemli bir ticaret yolu üzerinde yer aldığından, bir dizi sıra halinde yer almaktadır. Yenilenen ve kısmen ticari amaçla kullanılan yapı, yakın zamanda devlet siciline dahil edilmiştir. Uzun süredir kapalı olan ve kullanılmayan han, yaklaşık 800 yıldır ayakta kalan, geçmişinden ve bugününden izler taşıyan, korunması gereken önemli bir yapıdır.

Roma döneminde Pira adıyla bilinen yerleşim, Selçuklu döneminde savaşta gösterdiği başarı nedeniyle Said Bey'e arpalık olarak verilmiş ve bu nedenle Saideli adıyla anılmıştır. Cumhuriyet döneminde (1935) ise, hanı inşa ettiren Raziye Sultan'ın adına ithafen "Kadınhanı" adını almıştır.

Konya-Akşehir-Afyon askeri ve ticaret yolu üzerinde, yolcuların ve kervanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla kışlık kervansaray olarak inşa edilen yapı, Raziye Devlet Hatun tarafından yaptırılmıştır. Kadınhanı, Konya hac menzili güzergâhı üzerinde yer almakta olup, hanın inşasından itibaren Selçuklu döneminde iktisadi ve sosyal yönden gelişme göstermiş ve bu canlılığını günümüze kadar korumuştur.

Kervansaray, yazlık avlu ve kapalı kışlık bölümlerden oluşmaktadır. Ancak açık avlu kısmı bilinmeyen bir tarihte yıkılmış, kapalı bölümü ise günümüze ulaşmıştır.

Bu çalışma, yapıldığı dönemden itibaren işlevini sürdüren ve mimari varlığını koruyan Raziye Sultan Kervansarayı'nın kullanım alanlarını ve Kadınhanı'nın tarihsel gelişimini ele alarak, Raziye Sultan'ın kimliğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırmada, Selçuklu döneminden Osmanlı'ya ve günümüz Türkiye'sine uzanan süreçte kervansarayın kullanım biçimleri incelenmiş; yapının sürekli han olarak işlev görüp görmediği ya da farklı amaçlarla kullanılıp kullanılmadığı literatür taraması sonucunda elde edilen verilerle analiz edilmiştir. Yapılan araştırma neticesinde han varlığını ortaya koyduğu günden bugüne belirli aralıklarla çeşitli kullanım alanlarına ev sahipliği yaparak günümüzde hizmet vermeye hazırlanmaktadır. Ayrıca çalışma doğrultusunda varılan sonuçlar hanın birtakım onarımlar sonucu şehrin tarihi kimliğinin simgesi olarak hizmet etmeye açık bir yapı olarak varlığını korumaya çalıştığı söylenebilir.

YÖNTEM

Çalışmada nitel araştırma desenlerinden literatür taraması ve döküman analizi yöntemleri kullanılmış; kervansarayın mimari özellikleri ve kullanım biçimleri ile alanları açıklanmıştır. Ayrıca, şehre gelen seyyahların gözlemlerinden yararlanılarak, hanın Kadınhanı'nın sosyo-kültürel ve ekonomik yaşamındaki önemi ve kente olan katkıları değerlendirilerek elde edilen verilerin içerik analizi yapılmıştır.

Kadınhanı Tarihi

Görsel 1. Raziye Sultan Han uydu görüntüsü

Kadınhanı Konya iline bağlı bir ilçe durumunda olup şehir doğu-batı yönlü bir yerleşme göstermektedir. Konya-İstanbul yolu güzergahında yer alan şehir batısında Ilgın, Doğusunda Sarayönü, Güneyinde Selçuklu, kuzeyinde Yunak ilçeleri ile çevrilidir Raziye Sultan Kervansarayı şehrin merkezinde Konya Caddesi üzerinde yer almaktadır (Görsel 1).

Klasik Roma döneminde Pira, Maxmian döneminde Galatia olarak adlandırılan bölge Kral Yolu, İpek Yolu üzerinde yer almakla birlikte, uzun yıllar Hititler egemenliğinde kalmış sırası ile Frigya, Lidya ve

Perslerin hakimiyetine girmiş olup Bizans İmparatorluğunda askeri yol olarak kullanılmıştır. 1071 Malazgirt Savaşının kazanılması ile Büyük Selçuklu Sultanı Kutalmışoğlu Süleyman Şah 1077 yılında Konya ve çevresini sınırlarına katmış bu sayede Oğuz boylarından Kınık, Çavundur, Bayat, Avşar boyları Kadınhanı bölgesine yerleşmiştir. Kadınhanı ve çevresi Selçuklu Bey'i Said isimindeki komutana askeri başarılarından dolayı arpalık olarak verildiği için Kadınhanı çevresinin adı Erken Cumhuriyet dönemine kadar Saideli olarak anılmaya başlanmıştır. Selçuklular ticarete çok önem vermiş ülkenin her tarafını kervansaraylar ile donatmıştır. Selçuklu hükümdar ailesinden Raziye Devlet Hatun tarafından 1223 yılında doğu-batı yönlü kışlık bir kervansaray inşa ettirilmiş ve şehir 1256 yılından itibaren han etrafında kurulup gelişme göstermiştir (Aydın, 2007, s. 75-76).

Karamanoğlu Mehmet Bey döneminde Konya bölgesine hâkim olunarak batı tarafın idaresi Orta Asya'dan Anadolu'ya gelip yerleşen Türkmen aşiretlerinden olan Turgutoğullarına verilmiş, Karamanoğullarına sadık bir emir olan Pir Hasan oğlu Ömer Bey Saideli valisi olarak atanmıştır. Karamanoğulları Osmanlı Devleti ile sürekli mücadele halinde bulunmuş ve 1467 senesinde Fatih Sultan Mehmet Karamanoğullarına son vererek Saideli ve çevresi Osmanlı hakimiyetine girmiştir. Mücadele sonucunda Turgutoğulları Mısır'a göç etmiş Saideli çevresinde nüfus azalarak Osmanlı idaresinde Konya Vilayet merkezine bağlı nahiye haline gelmiştir. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda tımar sisteminin bozulması, ekonominin kötü duruma düşmesi, uzun süren savaşlar ile asayişin bozulması sonucunda çiftçilerin topraklarını terk etmesi ile Saideli nüfusu azalmış şehir metruk hale gelmiştir. Lale devri ile birlikte 1721 yılında harap olan Raziye Devlet Hatun Hanı tamir edilmiş dönemin valisi Osman Paşa tarafından bölgeye Bozulus Oğulbeyi aşiretleri yerleştirilmiştir. 1880 yılında belediye örgütüne katılmış 1914 yılında Saideli adıyla kaza merkezi konumuna getirilmiştir. Saideli ilçesinin ismi 1935 yılında Raziye Hatunun yaptırdığı han nedeniyle "Kadınhanı" olarak değiştirilmiştir (Öztürk, 2019, s. 6-11).

Raziye Devlet Hatun'un Hayatı ve Ailesi

Konya'da yer alan Hatuniye mescidi ve Kadınhanı'nda bulunan han kitabesinden edinilen bilgiler Raziye Devlet Hatun Han'ın; Danişmendoğullardan Yağıbasan'ın oğlu Sinanüddin Yusuf'un oğlu Muzaffereddin Mahmut Bey'in kızı olduğunu belirtmektedir. 1213 tarihli Raziye Hatun vakfiyesinde “Devlet Hatun el-Arusi min Ali Selçuk” cümlesinden Selçuklu Sarayına gelin olmuş biri olduğu anlaşılmaktadır. Bu yazının tarihiyle örtüştüğü zamana bakıldığında muhtemelen I. İzzeddin Keykavus'un eşi olduğu düşünülmektedir. Aynı zamanda Bedreddin Biremoninin de kız kardeşidir ve Raziye Hatun'un Elti Hatun adında bir de kız kardeşi bulunmaktadır (Hacıgökmen, 2016). Bireman, Malatya Sancağının Kahta ilçesine bağlı bir köy olup Danişmentoğulları döneminde başkentlik yapmıştır. Raziye Devlet Hatunun babası Muzaffereddin Mahmut, Bireman kazasında devlete hizmet ettiği için burası ona mülk olarak verilmiş, böylece Biremoni ailesi olarak anılmaya başlanmışlardır. Türk tarihi ve geleneğine göre birçok belge, kitabe ve vakfiyede yönetici ailenin kadınlarından “Devlet Hatun” olarak bahsedilmektedir. Muzafferud-din Mahmut'un kızı “Devlet Hatun”un asıl adı kesinlikle “Raziye” idi (Konyalı, 1974). Raziye Devlet Hatun, 1223 yılında vefat etmiş ve Konya'da yaptırdığı medrese ve caminin yanındaki türbeye defnedilmiştir. 1230 yılında buranın tamirini abisi Bedreddin Bremoni üstlenmiştir. Vakfiyesinde çocukları olduğu yazılıdır ancak türbeyi abisinin tamir ettirmesinden çocuklarının küçük olduğu düşünülmektedir. Raziye Hatun'a atfedilen bu türbe açıktır ve üzerinde mezar bulunmaktadır. Konya'daki caminin vakfiyesinden ve Kadınhanı'ndaki kervansarayın kitabesinden adının Raziye olduğunu ve Biremoni ailesine mensup olduğunu anlaşılmaktadır. Raziye Devlet Hatun Han 620 (1223) yılında vefat edince Konya'da yaptırdığı caminin bahçesine defnedilmiş olup, günümüzde Kütük (Güdük) Minaresi (Hatuniye Camii) olarak bilinen bu camiye küçük kardeşi Bedreddin Biremoni bir minare yaptırmıştır.

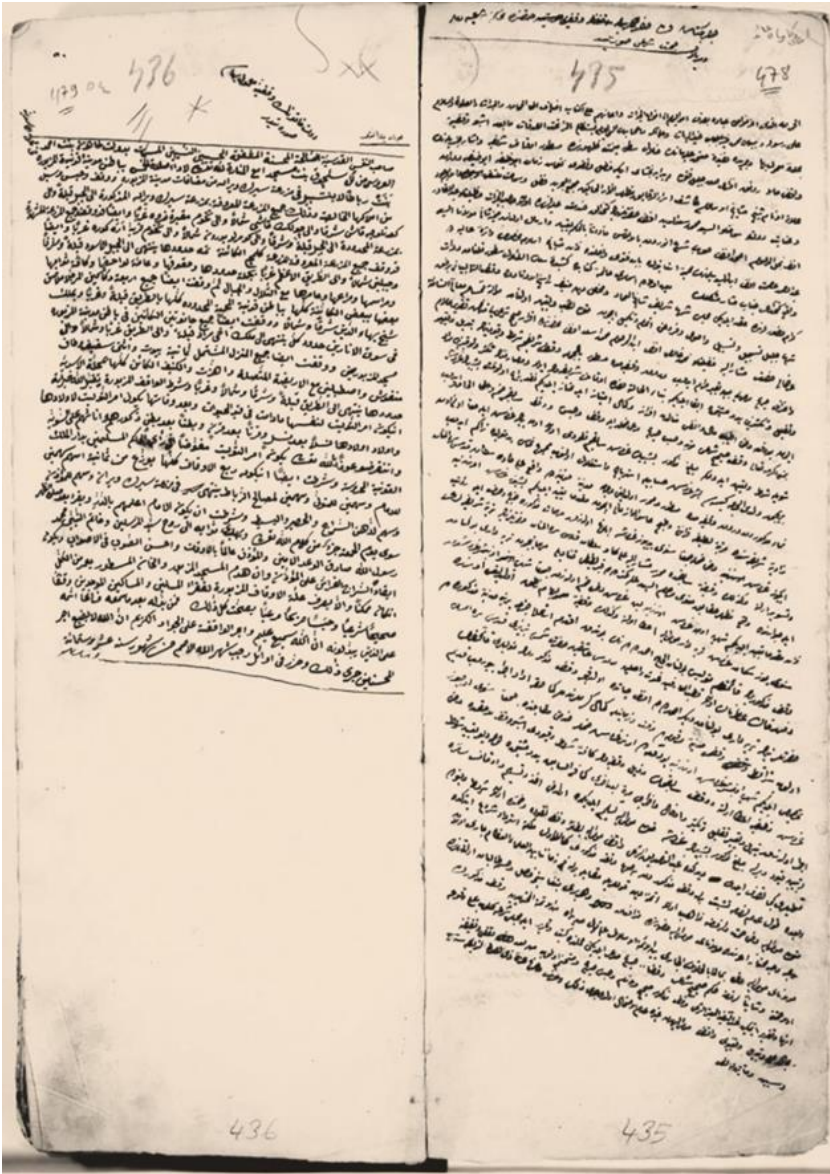
Raziye Devlet Hatun'un babası, erkek kardeşleri ve amcaları I. Gıyaseddin Keyhusrev'in (1204-1211) ikinci saltanatı sırasında Selçuklu

siyasetinde etkin oldukları bilinmektedir. Raziye Devlet Hatun'un babası Muzafferuddin Mahmud I, Gıyaseddin Keyhusrev döneminde Aksaray'ın valisi olmuştur. Muzafereddin Mahmud'un Aksaray'da pek çok hayırları ve sevapları vardır. Bunlar arasında Muzafferîye Medresesi, Melik Mahmut Gazi Hangahı, Zahiruddin (Zahiriye) Hangahı, İmadiye, Melikiye ve Bedriye (şimdi Kadioğlu olarak biliniyor) Medreseleri bulunmaktadır.

Bedriye medresesi Nizameddin Yağıbasan'ın diğer oğlu Bedreddin Yusuf'a ait olduğu öngörülmektedir. Raziye Hatun'un kardeşi Bedreddin Biremuni'ye el- Arusi lakabı takılmıştır (Turan, 1947, s.197-235). El-Arusi lakabı onun Selçuklu ailesinin damadı olduğunu gösterir. Emir Muhammed'in vefatından sonra Danişmend vilayeti, Kayseri, Sivas ve Malatya şubelerine bölünmüştür. Nizameddin Yağıbasan'ın Sivas ilinde yoğunlaştığı ancak zaman zaman Malatya, Elbistan, Kahta gibi bölgeleri de işgal ettiği bilinmektedir. Böylece Kahta vilayeti oğlu Muzafereddin Mahmud'a mülk olarak verilmiş, dolayısıyla Muzafereddin Mahmud'un oğlu Bedreddin Biremuni lakabını almış olduğu ifade edilmektedir. Muzafereddin Mahmud'un Raziye Devlet Hatun dışında Atsız Elti Hatun adında bir kızı daha olduğu söylenmektedir. Ancak Danişmentliler döneminde (607/1210) Kayseri'de inşa edilen Kölük Cami'nin onarımında anlatılan kitabedeki bilgiler dışında, farklı bir kaynaktan bu bilgiye erişim sağlanamamıştır (Edhem, 2001, s. 18-33).

Raziye Devlet Hatun Vakfiyesi

Raziye Hatun'a ait 1213 ve 1224 tarihli iki adet vakfiye bulunmaktadır ve her ikisinde kendisine "Âl-i Selçuk" denilmiş ve isminin yanına "Devlet" kelimesi eklenmiştir. Buradan yola çıkarak Raziye Hatun'un Selçuklu gelini olduğu ve evlilik yapacağı tek isim İzzeddin Keykavus'tur. Çünkü İzzettin Keykavus'un ikinci evliliği ne kadar çok anlatılsa da birinci evliliğinden hiç bahsedilmez. Raziye Hatun'un evlendiği kişinin Melik Alâeddin olduğu da söylenemez çünkü kaynaklardan Alâeddin'in bütün evlilikleri takip edilmektedir (Hacıgökmen, M. 2016, s. 37-42).

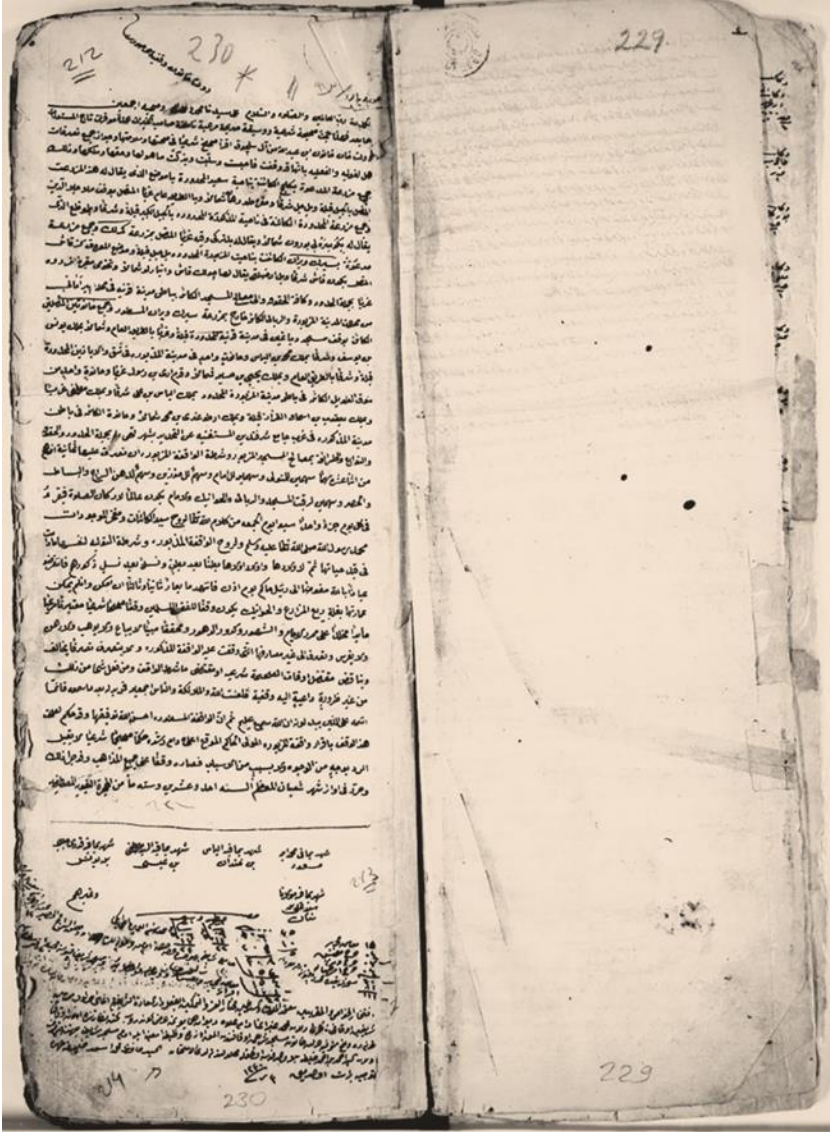

Görsel 2. Raziye Devlet Hatun'a ait 1213 tarihli Arapça vakfiyesi

Bu iki vakfiyeden ilki H. 610/M. 1213 tarihli olanı; Raziye Devlet Hatun'a "Sahibü'n- Nefsi'l-Kudsiyyeti's-Salihyyeti'l-Müşfiketi'l- Hasibiyyîn ve

Nesebiyyîn” biçiminde yer alan duadan sonra Selçuklu Hanedan ailesinden Ahmed el-Arûsi’nin kızı Devlet Hatun’un Konya Şehri’nin içinde Hatuniye Mahallesi’nde beş vakit namaz kılınması için minare ile beraber bir adet mescid ve Konya iline bağlı Seyrekviran Mezrası’nda gelip geçen yolcular için bir ribat(han) yaptırdığı belirtilmiştir. Vakfiyede yer alan hayır eserlerinin masrafları ve eserlerin devamlılığı için Konya’ya bağlı Saideli’nde (Kadınhanı) adı geçen Seyrekviran ile Kalamış mezralarıyla ismi yazılmayan başka bir mezrayı, Konya’da Esediye Mahallesi’nde müstemilatı ile birlikte sekiz odalı, iki ahır ve samanlığı bulunan ve helâları ihtiva eden ve dört tarafı yol ile sınırlı olan bir ev ile Konya’da altı adet dükkânı vakfetmiştir.

Raziye Hatun vakfın mütevellisi olarak hayatta iken kendisini göstermiş, öldükten sonra çocuklarının istifade edilmesi şeklinde nesil devam edene kadar şart koymuştur. Eğer nesli tükenir ise vakıf mallarını idare etme görevi Konya kadılığının kararına bırakılmıştır. Vakfın geliri sekiz hisseye pay edilmiştir. İki adet hisse imama, iki adet hisse mütevelliyeye, iki adet hisse ribatın tamirine, bir hisse müezzine, bir adet hisse ise mescidin hasırına, kandil yağına, teşrifine ayrılmıştır. Eğer ribat ile han yıkılır ise yeniden imar edilecek, inşası mümkün değil ise vakfın gelirleri Müslüman fakirlere dağıtılacaktır (Görsel 2).

Görsel 3. Raziye Devlet Hatun'a ait 1224 tarihli Arapça vakfiyesi

Hicri Takvim 621/Miladi Takvim 1224 tarihli ikinci Arapça vakfiye birinci vakfiyeye göre biraz daha okunaksız ve sonradan kopyalanmış bir nüsha

olduğu anlaşılmaktadır. İkinci vakfiyede Raziye Devlet Hatun mescidi için vakfedilen yerler ve sınırları birinci vakfiye ile aynı olmakla birlikte burada daha önceki vakfiyede adı geçen evden bahsedilmemiştir (Görsel 3).

Güçük minarede yer alan kitabeden anlaşıldığı üzere minarenin ve mescidin banisi Raziye Devlet Hatun'dur. 1230 yılında depremde eser hasar görmüş ve Bedreddin Biremoni tarafından tamir edilerek kitabeye "Bedreddin Biremunî bin Hacı Mahmud" yazılmıştır. İkinci vakfiyede de hisse sekiz kısma bölünmüş kaçak bir değişiklik ile vakfın mütevellisi hayatta iken Raziye Hatun ölünce erkek evladı gösterilmiştir ve nesli kesilince Konya Hakimliği sorumlu tutulmuştur (Arabacı vd., 2021, s. 208-210).

Raziye Sultan Kervansarayı ve Kullanımı

Görsel 4. ve Görsel 5. Raziye Sultan Kervansarayı iç ve dış görünüşü

Bu han, Anadolu'nun Selçuklu dönemine ait tarihi mekanlarından biri olan kışlık kervansaraydır (Görsel 4 ve 5). Roma'yı Çin'e bağlayan ticaret yolu (İpek Yolu) üzerinde yer almaktadır. Selçuklu sultanlarından Muzafferuddin Mahmut'un kızı Raziye Devlet Hatun tarafından Hicri 620 (Miladi 1223) yılında yaptırılarak vakfedilmiştir. Oldukça kalın duvarları, bölgede yaşayan Doğu Roma (Bizans) dönemine ait yapılar ve mezar taşları toplanarak inşa edilmiştir. Bu taşların üzerindeki yazı ve resimler binanın dışında ve görünür şekilde kullanılmış, sanata saygı

Kadınhanı Raziye Sultan Kervansarayı Kullanım Alanı

duyulmuş ve israf edilmemiştir. Kapalı alanı 28,5x22,5 ölçülerinde olup 444 m2'dir. Yapı 3 kemer kullanılan 10 sütun, ahşapsız bir tünel gibi kaplanmıştır.

Kervansarayın bahçe şeklinde açık bir alanı vardı. Bu açık alanda ahırlar ve saman barakaları gibi başka binalar da vardı. Bu kısımlar daha sonra çeşitli savaşlar ve doğal afetler nedeniyle tahrip olmuş ve artık mevcut değildir. Hanın büyük giriş kapısının yanında duvarın devam ettiği açıkça görülmektedir (Önder, 1962, s. 450).

Raziye Sultan Kervansarayı 1200'lü yılların başında inşa edilmiş bir Selçuklu yapısıdır. Hanın avlu duvarı bilinmeyen bir zamanda yıkılmış, günümüze sadece kapalı kısmı kalmıştır. İlk inşa dönemi XIII. yüzyıldır. Kapısındaki kitabeye göre han, Raziye Devlet Hatun tarafından yaptırılmıştır. Bina aynı zamanda banisi nedeniyle Kadınhanı olarak da bilinir. Yapının tamamlanma tarihi Hicri 620/ Miladi 1223 olarak yazılıdır (Özergin, 1965, s.154).

Görsel 6. Raziye Sultan Kervansarayı'nın kitabesi

Okunuşu	Metni
1-Es- sultānī	١- السلطاني
2-Allāhumme'r-ḥumā	٢- اللهم الرحما
3-Lī-Şāhibihā Rāziye'l- Hātūn	٣- لىصاحبها راضى الخاتون
4-Bint-i Maḥmūd	٤- بنت محمود
5-fī sitte ve ' işrîne ve sitte mi'e.	٥- فى ستة و عشرين و ستة مائة

Görsel 7. Taç kapıdaki kitabe ve okunuşu

Ancak son yıllarda eyvan kemerde yer alan kitabesi yeniden okunmuş olup yapım tarihinin Hicri 622/ Miladi 1225 olduğu belirtilmiştir. Kitabesinde "Es- Sultānī Allāhumme'r- ruḥamā lı-Sāhibihā Rāziye'l- Hātūn binti Maḥmūd fī-sitte ve ' işrîne ve sitte mi'e." yazıyor oluşu, yani "Allah'ım, bu hanın sahibi Mahmut'un kızı Raziye Hatun'a merhamet et."(Görsel 6 ve 7) anlamına gelmektedir. Kervansaray karma plan tipinde tasarlanmış, yapıyı tamamlayan mimar hakkında bilgi edinilememiştir (Acun, 2007, s. 506). Günümüze kalan yazma eserlerinden anlaşılan bilgiler ışığında yapının yapım tarihi ve yaptıranı anlaşılmaktadır.

Hanın doğu-batı doğrultusunda yer alan kapalı bölümünün üç çıkışı bulunmaktadır. İç ve dış kısımlardan oluşan hanın kapalı kısmı barınak olarak, yıkılan avlunun bir kısmı ise servis alanları olarak kullanılmıştır. İçeride orta sıra yan koridorlardan daha geniş ve daha uzun iken, orta koridoru yan koridorlardan ayıran iki aksın her birinde beşer payanda bulunmaktadır. Sütunlar çabuk bozulan malzemeler kullanılarak inşa edilmiş, üst örtü, sütunlar arasında kuzey, güney, doğu ve batı yönlerinde oluşturulan sivri kemerlerle desteklenmiştir. Ayaklar ile çevre duvarları arasında kuzey-güney doğrultusunda sivri bir kemer bulunmaktadır. Sivri kemer kesme taştan, nefin nefini oluşturan duvarlar ise sıra sıra kırma taştan yapılmıştır. Hanın orijinal katı hakkında bilgi bulunmamaktadır. Girişin batısında çatıya çıkmak için kullanılan yığma bir merdivenin olduğu bilinmektedir (Yavuz, 1992, s. 258).

Merdivenin doğu duvarına paralel olan kısmı yıkılmış, sadece sahanlıktan sonra ana duvara oturan merdiven ayakta kalmıştır. Restorasyonun ardından çöken alana çelik iskele eklenerek, binanın etkileyici portalı doğu cephesine destek verilmesi ve ayakta kalmasına yardımcı olunacağı düşünülmüştür. Taç kapının önünde kervansarayın kapalı kısmından daha büyük olan ve açık kısmını oluşturan servis mekânını içeren bir avlu bulunmaktadır. Ancak kervansarayın çevresinde devam eden inşaat çalışmaları nedeniyle yüzey araştırması yapılamamakta ve çitin ne zaman yıkıldığı tam olarak bilinmemektedir.

Kervansarayın etrafındaki duvarlar yaklaşık 160- 180 cm kalınlığındadır. Duvarlar molozla doldurulmuş ve kesme taşlarla örtülmüştür. Dış cephe kaplamasında yontma taşın yanı sıra söğüt ve moloz taş da kullanılmaktadır. Batı cephesindeki üç eğimli açıklık dışında cepheler dışarıdan kapalıdır. Orta koridorun ön tarafındaki ikisi ve yan koridorların solunda ve sağında yer alan biri hariç hepsinde bölme koridorlarında delikler vardır. Eski fotoğraflardan hanın tek kapısı olan taç kapısının ahşaptan yapıldığı ve çift kanatlı olduğu görülmektedir (Özdemir, 2020).

Görsel 8. Han'ın yanında bulunan su kuyusu

Çevredeki tek su kaynağı Han'ın yanında yer alan kuyudur. Suyu günümüzde kullanılmakla birlikte gür akmakta ve emme-basma tulumba sistemi halen durmaktadır. Çevrede yapılan sözlü araştırmalarda su kuyusunun eskiden beri var olduğu ve Kervansarayın kuyu kenarında yapılmasının tesadüf olmadığı söylenmektedir. Aynı zamanda Han'ın buraya yapılmasında suya yakınlığı ile bağ kurulduğu, tercih edilmesinde etkili olduğu belirtilmektedir (Görsel 8).

Selçuklu döneminde yapılan kervansaraylar genellikle toprak çatılı, çatıya çıkış merdivenle sağlanmakta ve korunmaya uygun yapılardır. Buna göre yapı malzemeleri ve yapım teknikleri geliştirilmiştir. Raziye Sultan Kervansarayı'nın orijinal çatı kaplaması hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ancak çatıya ulaşımı sağlayan yığma basamaklar ve eski fotoğraflara bakılırsa, üzerinin sıkıştırılmış toprakla kaplı olduğu düşünülmektedir (Yavuz, 1992, s. 258).

Kadınhanı'na Gelen Seyyahların İzlenimleri

Osmanlı döneminde hac ibadetini gerçekleştirmek için İstanbul-Mekke arasında menzil şehirleri yer almaktadır. Konya da bu menzil şehirleri arasında bulunmaktadır. Batıdan doğuya doğru sırası ile bu şehirler; Akşehir, Ilgın, Lâdik, Konya, Karapınar, Ereğli'dir. Görüldüğü üzere Kadınhanı şehri hac menzili güzergahında yer alan uğrak yerler arasındadır. Kentin bu özelliği buraya gelen seyyahların, şehir hakkında dönemin izlerini taşıyan bilgileri verdiği günümüze ulaştıran birincil kaynaklar olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır. Araştırılan ve ulaşılan bu bilgiler sayesinde hem şehir hem de Raziye Devlet Hatun Han'ı hakkında pek çok bilgi kaynağı toplanılmıştır.

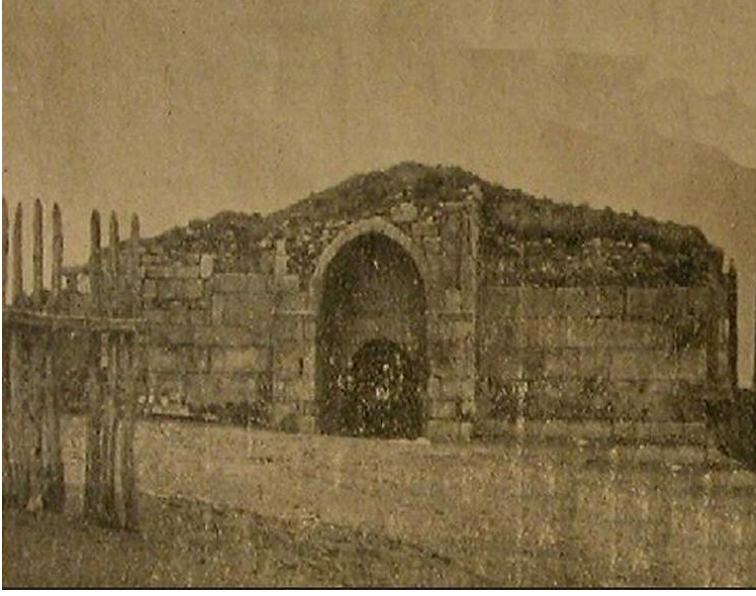
1632 yılında Abdurrahman Hibri, Ilgın ile Lâdik arasında iki han olduğunu bunlardan birisinin Piri Paşa Hanı olduğunu belirtmiştir. Pir kelimesine Anadolu Selçuklu döneminde Konya ve çevresine yerleşen Turgutoğulları şeceresinde rastlanılmaktadır. Lâdik'te Hüsrev Paşa hanı bulunduğuna göre buradan hareketle zikredilen hanın Kadınhanı olduğu görülmektedir. 1646 yılında hac yolculuğu sırasında Abdulkadir Çelebi, Lâdik şehrine varmadan evvel mukaddem bir köy olduğunu yazmış; "buraya Arslanlı köy dirler bir cami ve bir hanı mevcuttur, Arslanlı köy denmesinin sebebi bu handa yer yer taştan yapılmış aslan suretleri vardır" diye belirtilmektedir. 1779 yılında hacca giden bir diğer seyyah Mehmed Edib Efendi'dir. O da Kadınhanı'nı Arslan köyü olarak bahsetmiş ve Arslan köy denmesinin gerekçesi olarak da yapı üzerindeki Arslan figürlü heykelleri göstermektedir (Çaycı, 2006, s. 121-134).

Clement Huart 1891 yılında çıktığı gezide şehre uğramış ve şu cümlelere yer vermiştir. "Akşam bizi büyük bir kasaba olan Kadın-Han'da hanımın kervansarayı karşılıyor. Burası da yine bir büyük köyü andırıyordu, girişte, sağda kare planlı ağır ve hantal bir yapı dikkat çekiyordu, bina eski mezar taşları, Yunanca yazılar taşıyan stellerle örülmüştü. Eski bir mağaza veya vergi dairesi olduğu anlaşılan binanın Arapça kitabesini pek okuyamadık, sadece tarihini anlayabildik. XIII. yüzyılın başlarında meydana getirilmiş olması muhtemeldi. Hicri 620 yılı (1223) I. Alaeddin Keykubad'ın saltanatı devirlerine rastlıyordu. Gerisi anlaşılmıyordu.

Kitabenin üzerinde sadece" Es-Sultanî" harflerini görebiliyorduk, böylece burasının köye adını veren "Kadın Hanı" olduğunu çıkarabildik" (Huart, 1897, s. 123-124).

1895 yılında Frederick Sarre, "Küçük Asya Seyahati" eserinde Kadınhanı'na uğramış ve yapıdan şu şekilde bahsetmiştir; "önümüzdeki geçen yolun sağ tarafındaki ince kum zeminden eski bir duvar yükselmekteydi, bu yapı herhalde kervansaray olarak kullanılan bir orta çağ yapısı mezar taşları sütun kaideleri ve daha birçok Bizans yapı parçalarının dış duvarına yerleştirilmiş oluşuyla dikkat çekiyor. Aslında burada birçok antik mimari parça var bunlar birkaç kilometre ötedeki Laodicaea Katakekaumene (bugünkü Lâdik mahallesi) şehrinden getirilmiştir" (Özkul, 2013, s. 249-250).

1912 yılında Mehmet Ziya, Bursa'dan Konya'ya bir seyahat gerçekleştirmiş ve Kadınhanı'na uğramış buradan "Kadınhanı büyükçe bir köy durumunda olup ortasında duvar aralarında eski mezar taşları ile kaplı büyük bir bina görülür. Kapı üzerindeki kitabe zamanla silinmiş olsa da 1223 senesinde Alâeddin Keykubat öncesinde inşa edilmiştir, kapıda es-Sultaniyye ibaresinden anlaşıldığı üzere Selçuklu hanedanından bir kadın adına inşa ettirilmiştir" şeklinde bahsetmektedir (Çaycı, Ürekli, 2010, s. 304-305).

Görsel 9. Raziye Sultan Hanı 1936 yılına ait fotoğraf

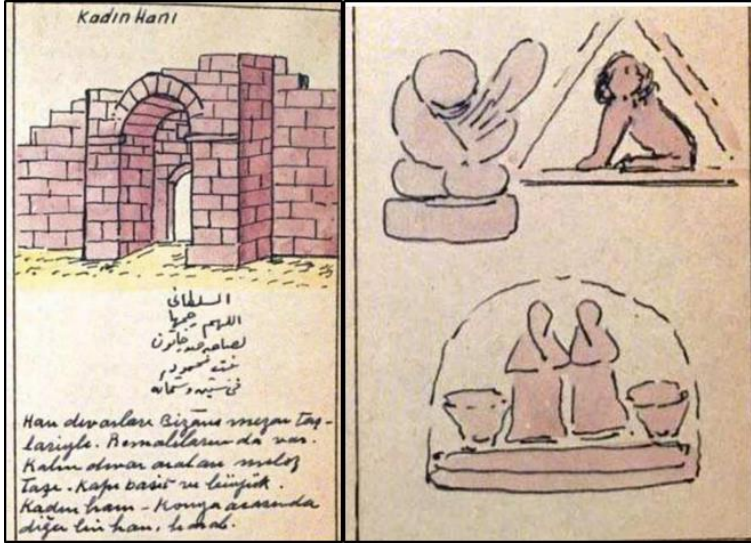
Raziye Devlet Hatun Han'ına ait en eski görüntü 1936 yılına ait fotoğraftır. Burada da avlu kısmının bulunmadığı, çatının yoğun toprak örtüsü ile kaplı olduğu yer yer çökmeler ile birlikte bitkilenme olduğu ve harap bir görüntü mevcuttur (Görsel 9) (Bayram, 2022, s. 84-85).

Görsel 10. 1940'lı yıllarda Raziye Sultan Han

1938 yılında Konya Müze Müdürü Mehmet Yusuf Akyurt hana gelerek incelemede bulunmuştur. İncelemede Rumi 1313 ve 1318 yıllarında, bu hanın önce Konya Vilayeti adına, daha sonra ise Maarif (Eğitim İdaresi) adına tapuya kaydedilmesi için emir verilmiş, mekteb için uygun olmadığı anlaşılmış olup vergi memurları çeşitli nedenlerle tereddüt etmiş, konu resmi yazışmalara dönüşmüş, ama sonunda hiçbir kayıt işlemi gerçekleştirilememiştir. Evkaf İdaresi (Vakıflar), han ve kervansaray gibi büyük ve eski eser sayılan binalara zaten el koymadığı için, han tamamen sahihsiz kalmıştır. Maliye, bir süre burayı aşar deposu olarak kullanmış aşar vergisinin kaldırılmasıyla bina terk edilmiş. Terk edilince, Muhasebe-i Hususiye (Özel İl İdaresi) tarafından el konulmuş, içinde tahta, demir ve hatta gübre gibi şeyler saklanmakta ve han bu yüzden çok kirli ve harap bir durumdadır (Görsel 10) (Akyurt, 1941, s. 78-81).

Süheyl Ünver 1956 yılında Konya ve çevresine gezi düzenleyerek güzergahta bulunan Kadınhanı'na uğramış ve bu seyahatine ait bilgiler vererek Han'a dair çizimler yapmıştır.

Görsel 11. 1950'li yıllarda Raziye Sultan Han

Han'ın kalın duvarlarının olduğunu ve duvar aralarının yer yer Bizans mezar taşları ile Romalılardan kalma mezar taşları ile kaplı olduğunu belirtmiştir (Görsel 11) (Çaycı A., 2016, s.49).

Görsel 12. 1950'li yıllarda Raziye Sultan Han

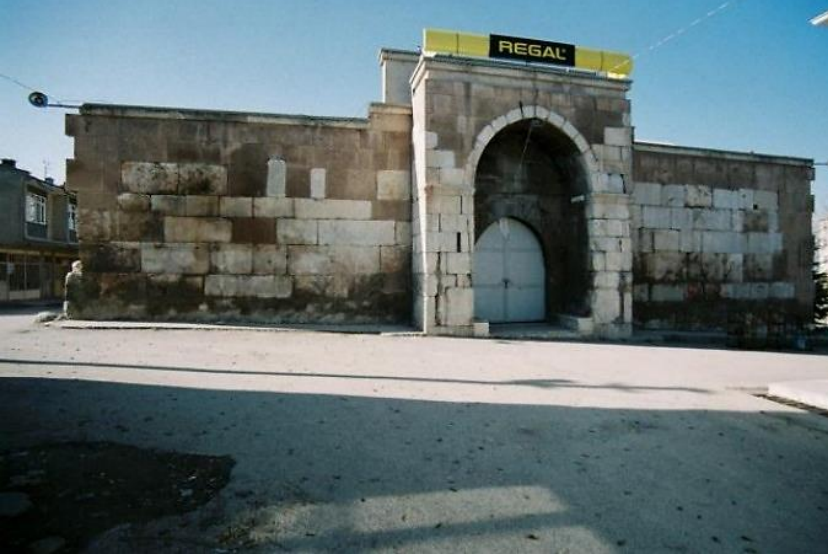
1950'li yıllarda Alman sanat tarihçisi Kurt Erdmann Konya gezisi sırasında Kadınhanı'na uğramış hanın avlusunda hana bitişik cami, samanlık, depo bölümlerinin olduğunu belirten ifadeler kullanmıştır ve Han'ın harap durumda ve kapalı olduğu anlaşılan bir fotoğrafını çekmiştir (Görsel 12) (Erdmann, 1961).

BULGULAR VE YORUM

Seyyahların izlenimleri dikkate alındığı zaman “han”ın yapıldığı yıldan Cumhuriyet'in başına kadar bu yapı bir han olarak kullanılmıştır. Arada Celali İsyanları ile birlikte şehir ve han harap duruma düşmüş Lale Devri'nde 1721 yılı tadilatı ile yeniden eski ihtişamına kavuşturulduğu

görülmektedir.² Cumhuriyet dönemi ile birlikte Şeriye ve Evkaf Vekaleti kaldırılmış yerine Vakıflar Genel Müdürlüğü kurulmuş, ancak vakıf eserleri günden güne kaderine terk edilmesi sebebiyle yapıya gereken özenin gösterilmediğine dair bilgiler kaynaklarda yer almaktadır.

1896 yılında Akşehir-Konya arası ulaşımında tren hattının açılması ve motorlu taşıtların çoğalması sonucu üç günde gidilen güzergahlar birkaç saatte alınır duruma gelmiş haliyle han kullanımı eski önemini kaybetmiştir. Geçmiş dönemlerde sık bir şekilde uğrak yeri olan “han” ulaşımın hızlı olduğu bu durumlar karşısında bir nevi kullanım amaçlarından birini yitirmektedir.

Görsel 13. 1987 yılında restorasyonu tamamlanıp mobilya mağazası olarak kullanımı

Modern çağ ile birlikte lüks ve katlı otellerin inşası ile Raziye Sultan Han'ı âtıl duruma düşmüş kimi yerde depo kimi yerde başka amaçlarda

² Tarihi, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Kadınhanı (Keser, 2015, s. 23)

Kadınhanı Raziye Sultan Kervansarayı Kullanım Alanı

kullanılarak önemini yitirdiği söylenebilir. Raziye Sultan Kervansarayı görülen o ki cumhuriyetten sonra han işlevini yitirmiş, kullanımı zayıfladıkça onarımı etkili şekilde yapılmadığından harabe durumuna gelmiştir. Değerli bir mimari yapı olarak belirli bir zaman sonrasında, 1987 yılında restorasyon çalışmasının yapıldığını Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından ifade edilmektedir. Bu restorasyon sonucu “han” eski kullanım amaçlarından bağımsız bir şekilde mobilya mağazası olarak işlev görmüştür (Görsel 13). Uzun bir müddet mobilya mağazası olarak işletilen han, daha sonra belediye başkanlığı bünyesinde sergi salonu olarak kullanılmış ve çeşitli etkinliklerde kullanım alanı olmuştur (Görsel 14). 2023 yılında tekrar restorasyon projesi onaylanarak onarıma alınmış, onarım bitiminde kütüphane olarak hizmet vereceği yönünde bilgiler mevcuttur.

Görsel 14. Kültürel ve sosyal etkinlikler için kullanım alanı

SONUÇ

Raziye Devlet Hatun, Anadolu Selçuklu döneminde yaşamış vakfiyesi bilinen nadir kadınlardan biri olup kaynaklarda Gıyaseddin Keyhüsrev II'nin eşi olarak geçer, Saideli'nin gelişmesi için ihtiyaç olarak Miladi 1223

tarihinde kendi adıyla anılan hanı açık ve kapalı bölüm olarak yaptırmıştır. Osmanlı-Karamanoğlu mücadelesi ve XVII.-XVIII. yüzyıl Celali İsyanları ile nüfusu azalan, harap duruma düşen şehir, Miladi 1721 yılında tekrar imar ve iskan faaliyeti ile eski ihtişamlı günlerine kavuşmuş ve böylelikle han, kervansaray gibi mimari yapılar yeniden değerli kılınmıştır.

Zaman içerisinde modern dünyanın sunduğu kolay ve hızlı ulaşım güzergahları, yeni ticaret yollarının açılmasına imkân sağlamıştır. Bu noktada geçmişte çok değerli bulunan Konya-Akşehir askeri yolu eski önemini ve değerini kaybetmiştir. Bu güzergâh üzerinde bulunan Raziye Sultan Kervansarayı gibi pek çok han, kervansaray, medrese gibi yapılar bu bağlamda olumsuz bir etki alarak kullanım dışı kalmışlardır. Ulaşım da teknolojinin hızla ilerlemesi ile unutulmuş bu yapılar zamanla harap duruma düşerek popülerliğini yitirmiştir. Konaklama ve dinlenme amaçlı kullanılan bu yapıların yerini; modern koşullara uygun tasarlanan oteller, binalar ve pansiyonlar doldurmaya başlamıştır. Geçmişten günümüze kalan bu eserler de kullanım alanları dışına çıkarak, her biri ayrı bir kültürel miras özelliğine sahip yerel ve yabancı turistlerin ilgi odağı olarak günümüzde varlığını devam ettirmektedirler. Kimi yapılar müze binası olarak değerlendirilmekte olup gelecek kuşaklar için tarihe ışık tutan birer örnek mimari yapı niteliğindedir. Kimileri ise doğal afetler veya farklı tahribatlar sonucu varlığını günümüze taşıyamamış sadece bir isim niteliğinde iz bırakmış olabilmektedirler.

Raziye Sultan Kervansarayı, alan yazın araştırmaları içerisinde elde edilen veriler sonucunda ve ayrıca dönemin seyyahlarının belirttiği ile yapıldığı günden itibaren Osmanlı'nın son yıllarına kadar han işlevini yürüttüğü ve kullanım alanlarında aktif olduğu söylenebilir. Ancak Cumhuriyet dönemi ile birlikte 1987 yılına kadar değişen yaşam koşulları neticesinde âtıl duruma gelmiş, harap bir halde kalmış olduğu ifade edilmektedir. 1987 yılında "han" üzerinde gerçekleştirilen restorasyonunun ardından yapının mobilya mağazası olarak işletildiği bilinmektedir. Daha sonrasında "han", Kadınhanı Belediyesi tarafından sergi salonu olarak kullanıma açık hale getirilmiş, farklı kültür-sanat

etkinlikleri için kullanım alanı olarak tercih edilmiştir. 2022 yılına kadar gelen yapı mevsim koşulları, doğal afet tahribatları ve kişilerin yanlış kullanımları ve 1987 yılındaki yapılan restorasyondaki yanlış uygulamalar neticesinde “han” yıpranmış olup, aslına uygun olarak yeniden bir restorasyon çalışmasına alınmıştır. 2023 yılında çalışmalara başlanılmış ve onarımı günümüzde halen devam etmektedir. Devam eden yıllar içerisinde restorasyon çalışmaları tamamlanarak şehir kütüphane olarak kamuya hizmete sunulacağı yönünde bilgiler edinilmiştir.

Geçmişte bulunduğu dönemin sanat, mimari ve kullanım özelliklerine uygun olarak inşa edilen kervansaray, han gibi mimari yapıların geleceğe ilk günkü halleri gibi taşınması oldukça zordur. Zaman içerisinde mevcut tüm koşullar, bu mimari yapıların tahribatını desteklediği gibi bu varlıklar hakkında elde edilen bilgilerinde azalmasına etki ettiği söylenebilir. Bu çalışmada bahsedilen “Raziye Sultan Kervansarayı” yani “han” olarak bilinen “Kadınhanı”, yapıldığı günden itibaren sahip olduğu özellikleriyle anlatılmış, kullanım alanları ve amaçları doğrultusunda değerlendirilmiştir. “Han” ın işlevselliği ve günümüzdeki kullanımına değinerek, değişikliğe uğrama nedenleri ortaya konulmuştur. Benzer şekilde geçmişten günümüze kalan bu gibi mimari yapıların alan yazında tanıtılması ve kullanım alanlarının değerlendirilmesi bir ihtiyacı doğurmakta olup, çalışmada buna dikkat çekilmek istenmiştir.

KAYNAKÇA

- Acun, H. (2007). *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*. Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Akyurt, M. Yusuf, (1941), *Resimli Türk Abideleri II*, TTK. Ktp. nr.596
- Arabacı, C., vd. (2021). *Konya Vakıfları, Konya Kitabı XVIII, Konya*. Anadolu Ofset.
- Aydın, A. İ. (2007). *Kadınhanı (Konya) İlçesi'nin Beşerî ve Ekonomik Coğrafyası*. (Yayın No. 211389) [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Bayram, S. (2022). *Raziye Sultan Kervansarayı Restorasyon Projesi*. (Yayın No. 759775) [Yüksek Lisans Tezi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Çaycı, A. (2006). Osmanlı Seyyahlarının İzlenimleriyle Konya ve Çevresi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 21(21), 115-146. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/neuifd/issue/19699/210411>
- Çaycı, A. (2016). *Seyahatnamelerde Konya*. Konya Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Erman Ofset.
- Çaycı A. Ürekli, B. (2010) *Bursa'dan Konya'ya Seyahat*. Servet Ofset Matbaacılık.
- Edhem H. (2001), Kayseri Tarihi, Matbaa-i Orhaniye. Halit Erkiletlioğlu (Ed.), *Kayseri Kitabeleri* (s. 18-33). Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları
- Erdmann, K. (1961). *Das Anatolische des 13. Jahrhunderts*, Verlag Gebr. Mann, Berlin.
- Erdmann, K. (1961). *Das Anatolische Karavansaray Des 13. Jahrhunderts Zweiter und Dritter Teil*, Mann Verlag, Berlin.
- Hacıgökmen, M. (2016). Selçuklu-Danışmendli İlişkileri Çerçevesinde Kadınhanı'na Adını Veren Raziye Devlet Hatun. *Vakıflar Dergisi* (44). <https://dergipark.org.tr/tr/pub/vakiflar/issue/21739/233766>
- Huart, Clément; Konia, la ville des derviches tourneurs, souvenirs d'un voyage en Asie Mineure, Ernest Leroux, Paris, 1897 https://books.google.com.tr/books?id=FoExmnsch9sC&pg=PA1&hl=tr&source=gbs_toc_r&cad=2#v=onepage&q&f=false
- Keser, O. (2015). *Tarihi, Sosyal ve Kültürel Yönleriyle Kadınhanı*. Ocak Grafik Matbaacılık.
- Konyalı, İ. Hakkı (1974). *Âbideleri ve kitabeleri ile Konya Tarihi*. Fatih Kitabevi.
- Önder, M. (1962). *Mevlâna Şehri Konya*. Yeni Kitap Basımevi.
- Özdemir, Y. (2020). *Anadolu'da Bizans Selçuklu Kültürel Etkileşiminin Sanata Yansımaları*. (Yayın No. 633290) [Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Özergin M.K. (1965). Anadolu'da Selçuklu Kervansarayları. *Tarih Dergisi* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi 15(20), s. 141-170. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iutarih/issue/9593/119713>

Kadınhanı Raziye Sultan Kervansarayı Kullanım Alanı

- Özkul, L. (2013). *Sultanlar Şehri Kadınhanı (Saideli-Pira)*. Unimat Ofset.
- Öztürk, B. (2019). *Kadınhanı Merkez ve Köylerindeki Kültür Varlıkları*. (Yayın No. 552318) [Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi]. YÖK Ulusal Tez Merkezi.
- Turan, O. (1947), Selçuklu Devri Vakfiyeleri I-Şemseddin Altun-Aba Vakfiyesi ve Hayatı. *Belleten Dergisi*, 11(42), s. 197-235.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ttkbelleten/issue/79914/1362851>
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter (d.) 2178, s.436.
- Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, Defter (d.) 2178, s.230.
- Yavuz, A. (1992). Anadolu Selçuklu Kervansaraylarında Mekân-İşlev İlişkisi İçinde Savunma ve Barınma. IX. *Vakıf Haftası Kitabı*. Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
<http://www.turkishhan.org/kadin.htm>
<http://subaruturkiyeforum.com/konu-raziye-hatun-kervansarayi-kadinhani.html>

GENİŞLETİLMİŞ ÖZET

Bu çalışma, Anadolu Selçuklu döneminde inşa edilen ve günümüze kadar birtakım işlevlerle varlığını sürdüren Kadınhanı Raziye Devlet Hatun Kervansarayı'nın tarihi süreci ile kullanım alanlarını ele almaktadır. Aynı şekilde bu mimari yapının kullanım biçimlerini, mimari-sanatsal özelliklerini ve sosyo-kültürel işlevlerini incelemektedir. Araştırmanın temel amacı, Selçuklu döneminden başlayarak Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerine uzanan süreçte yapının kimliği, uğradığı işlevsel dönüşümleri ve bu dönüşümlerin sonucunu ortaya koymaktır. Konya ili Kadınhanı ilçesinde bulunan ve adını banisinden alan "Raziye Devlet Hatun Hanı", Anadolu Selçuklu döneminde yaşamış vakfiyesi bilinen nadir kadınlardan I. İzzeddin Keykavus veya Gıyaseddin Keyhüsrev II'nin eşi, olan Raziye Devlet Hatun tarafından miladi 1223 (veya kitabe yeniden okumasına göre 1225) yılında inşa ettirilmiştir. Tarihi Konya-Akşehir ticaret ve hac yolu üzerinde konumlanması, yapıya hem ekonomik hem de kültürel açıdan büyük önem kazandırmıştır. Bu kapsamda Kadınhanı, dönemin ticaret, konaklama ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılayan bir merkez işlevi görmüştür. Çalışmanın örnekleme olarak bu yapının seçilmesinde, hem kadın bir

baninin Selçuklu mimarisine katkısını göstermesi hem de yapının çok katmanlı tarihsel serüveni etkili olmuştur. Araştırmada literatür taraması ve doküman analizi yöntemleri kullanılmış, ayrıca dönemin seyyahlarının gözlemleri ve Vakıflar Genel Müdürlüğü arşiv verileri gibi ikincil kaynaklardan yararlanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiş; yapının tarihsel süreçteki kullanım biçimleri, mimari nitelikleri ve toplumsal işlevleri tarihsel bağlam içinde analiz edilmiştir. Alan yazın taraması ve belgelerden elde edilen bulgulara göre, Raziye Sultan Hanı inşa edildiği 13. yüzyıldan Osmanlı'nın son dönemine kadar bir han olarak işlevini sürdürmüştür. Ancak XVII. ve XVIII. yüzyıllarda yaşanan Celali İsyanları sonrasında hem şehir hem de han önemli ölçüde harap hale gelmiştir. Lale Devri'nde (1721) yapılan onarımla birlikte yapı eski ihtişamına yeniden kavuşmuştur. Bu dönem, hanın Osmanlı taşrasında yeniden ekonomik ve sosyal bir merkez haline geldiği süreci yansıtmaktadır. Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte, Şeriye ve Evkaf Vekâleti'nin kaldırılması ve yerine Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kurulması süreciyle, vakıf eserlerinin idaresi yeniden yapılandırılmıştır. Ancak, bu dönemde birçok vakıf yapısı gibi Kadınhanı da yeterli bakım ve koruma görememiş, ekonomik ve sosyal işlevini büyük ölçüde yitirmiştir. 1896 yılında Akşehir-Konya tren hattının açılması ve motorlu taşıtların yaygınlaşması sonucunda, hanların konaklama işlevine olan ihtiyaç azalmış, üç gün süren yolculukların birkaç saate inmesiyle birlikte hanın ulaşım temelli kullanım değeri ortadan kalkmıştır. Modernleşme süreciyle birlikte yeni otel ve pansiyon türü konaklama mekânlarının ortaya çıkması, hanı âtil hale getirmiştir. 20. yüzyılın ortalarından itibaren yapı, depo ve mobilya mağazası gibi ticari amaçlarla kullanılmış; mimari bütünlüğü ve özgün işlevi büyük ölçüde zarar görmüştür. 1987 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen restorasyonun ardından han, mobilya mağazası olarak işletilmiş, daha sonra Kadınhanı Belediyesi bünyesinde sergi salonu olarak yeniden değerlendirilmiştir. Bu durum, tarihi yapıların çağdaş dönemde yeni işlevler yüklenerek yaşatılabileceğini gösteren önemli bir örnektir. Ancak, 1987'deki restorasyonun uygunsuz müdahaleleri ve yanlış malzeme kullanımı zamanla yapının bozulmasına neden olmuştur. Doğal afetler, iklim koşulları ve bakımsızlık gibi etkenlerle yapı ciddi şekilde yıpranmıştır. Bu nedenle 2023 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yeniden restorasyon projesi hazırlanmış ve çalışmalar günümüzde hâlâ sürmektedir. Tamamlandığında yapının şehir kütüphanesi olarak hizmete açılması planlanmaktadır. Bu gelişme, yapının yeniden kamusal bir işleve kavuşması açısından önemli bir dönüşüm

Kadınhanı Raziye Sultan Kervansarayı Kullanım Alanı

olarak değerlendirilebilir. Elde edilen veriler ışığında, Raziye Sultan Hanı'nın kullanım biçimleri, tarih boyunca toplumsal ihtiyaçlar ve ulaşım olanakları doğrultusunda değişim göstermiştir. Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde ticaret yolları üzerinde önemli bir konaklama merkezi olan han, modern ulaşım sistemlerinin gelişmesiyle birlikte bu işlevini kaybetmiştir. Ancak, farklı dönemlerde sergi salonu, depo, mağaza ve kütüphane gibi işlevlerle yeniden kullanıma açılması, yapının yaşayan bir kültürel miras olarak varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Bu durum, Türkiye'deki birçok tarihi han ve kervansarayın da benzer bir kaderi paylaştığını ortaya koymaktadır. Tarihsel süreçte İpek Yolu'nun öneminin azalması, bu yapıları ekonomik olarak işlevsiz bırakmış; buna karşın günümüzde bu tür yapılar, müze, kültür merkezi, sergi alanı veya kütüphane gibi kültürel amaçlarla yeniden değerlendirilmeye başlanmıştır. Bu da kültürel mirasın sürdürülebilirlik ilkesiyle yeniden yorumlanması açısından önemlidir. Raziye Sultan Kervansarayı, Anadolu'nun ticari, kültürel ve mimari belleğini yansıtan önemli bir yapıdır. Tarih boyunca farklı işlevlerle yaşatılmış olması, bu yapının hem fiziksel dayanıklılığını hem de kültürel adaptasyon kapasitesini ortaya koymaktadır. 13. yüzyıldan 21. yüzyıla uzanan süreçte yapı, yalnızca mimari bir anıt değil, aynı zamanda toplumsal değişimin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bu çalışma, Raziye Sultan Hanı örneği üzerinden tarihi yapıların kullanım sürekliliği, koruma politikaları ve yeniden işlevlendirme yaklaşımlarının önemini vurgulamaktadır. Kültürel mirasın korunması yalnızca fiziksel onarım değil; aynı zamanda bu yapıların çağdaş toplumda anlamlı işlevlerle yaşatılması gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla, Kadınhanı Raziye Sultan Hanı'nın günümüzde bir şehir kütüphanesine dönüştürülmesi hem geçmişin mirasını yaşatmakta hem de geleceğe aktarılmasını mümkün kılan örnek bir restorasyon politikası olarak değerlendirilebilir. Sonuç olarak, bu araştırma tarihsel bir yapının geçmişten günümüze uzanan dönüşüm sürecini ortaya koyarak, benzer kültürel miras yapılarının koruma ve yeniden işlevlendirme süreçlerine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

EXTENDED ABSTRACT

This study examines the historical process and functional transformations of the "Raziye Devlet Hatun" Caravanserai in Kadınhanı, built during the Anatolian Seljuk period and surviving to the present with various uses. The research focuses on the architectural, artistic, and socio-cultural functions of the building,

tracing its evolution from the Seljuk to the Ottoman and finally the Republican periods. The main purpose of the study is to reveal the identity of the building, its functional transformations, and the consequences of these changes over time. Located in the district of Kadınhanı in Konya Province, the “Raziye Devlet Hatun Han” takes its name from its founder, Raziye Devlet Hatun, one of the few known Seljuk queen consort with a surviving endowment charter (waqfiye). Constructed in 1223 CE, the caravanserai was strategically positioned on the historic Silk Road, which granted it great economic and cultural significance. In this context, Kadınhanı served as a center meeting the period’s needs for trade, accommodation, and security. The structure was selected as the sample of this study due to both its female patronage, which reflects the contribution of women to Seljuk architecture, and its multi-layered historical background. The research employs literature review and document analysis methods, supplemented by travel accounts from the period and archival records of the General Directorate of Foundations (Vakıflar Genel Müdürlüğü). The collected data were analyzed through content analysis, focusing on the architectural features, historical functions, and social significance of the building within its temporal context. According to the findings, the Raziye Sultan Caravanserai functioned as a han (inn) from its construction in the 13th century until the late Ottoman period. However, during the Celali Revolts in the 17th and 18th centuries, both the city and the han suffered extensive damage. During the Tulip Era (1721), the structure was restored and regained its former grandeur, symbolizing a period in which the han once again became an economic and social hub within the Ottoman provincial landscape. With the establishment of the Republic of Turkey, the Abolition of the Şeriye and Evkaf Ministry and the foundation of the General Directorate of Foundations marked a reorganization of waqf administration. Nevertheless, like many other waqf properties, the Kadınhanı Caravanserai was neglected, losing much of its economic and social function. The opening of the Akşehir–Konya railway in 1896 and the growing use of motorized vehicles reduced the need for caravanserais as accommodation facilities. Journeys that once took three days could now be completed in a few hours, rendering such structures functionally obsolete. The modernization process brought new forms of accommodation such as hotels and guesthouses, which caused the han to fall into disuse. From the mid-20th century onward, the building was repurposed for commercial activities such as storage and furniture retail, which severely damaged its architectural integrity and authentic function. After a restoration in 1987 by the General Directorate of Foundations, the building was reopened as a

furniture store, and later adapted by Kadınhanı Municipality as an exhibition hall. This transformation illustrates how historical buildings can be revitalized with new functions in modern contexts. However, the 1987 restoration included inappropriate interventions and improper material use, which accelerated the building's deterioration. Over time, natural disasters, climatic conditions, and lack of maintenance further degraded the structure. Consequently, a new restoration project was launched by the General Directorate of Foundations in 2023, and work is still ongoing. Upon completion, the building is planned to be reopened as a public library, marking a significant step toward reintegrating the monument into contemporary urban life. The findings demonstrate that the functional transformations of the Raziye Sultan Han have consistently reflected changing social needs and transportation systems. While it served as a crucial lodging and trade center during the Seljuk and Ottoman periods, it lost this role as transportation modernized. Nevertheless, its later adaptations—as an exhibition hall, warehouse, shop, and soon a library—highlight its enduring status as a living cultural heritage asset. This trajectory mirrors the fate of many historic khans and caravanserais in Turkey, whose economic functions declined with the diminished importance of regional trade routes. Yet in recent decades, these structures have been reinterpreted within the framework of cultural sustainability, being converted into museums, cultural centers, and libraries. Such initiatives underline the significance of adaptive reuse as a core strategy for heritage preservation. The Raziye Sultan Caravanserai embodies the commercial, cultural, and architectural memory of Anatolia. Its survival through multiple transformations testifies both to its physical resilience and its capacity for cultural adaptation. Extending from the 13th to the 21st century, the structure stands not merely as an architectural monument but also as a symbol of social transformation. Through the case of the Raziye Sultan Han, this study emphasizes the importance of functional continuity, conservation policies, and adaptive reuse in preserving historical architecture. Cultural heritage preservation should not be confined to physical restoration; rather, it must involve assigning meaningful functions that allow heritage buildings to serve contemporary communities. In this sense, transforming the Kadınhanı Raziye Sultan Han into a city library both revitalizes the memory of the past and ensures its transmission to future generations, representing a model example of heritage-based urban renewal. In conclusion, this research reveals the long-term transformation of a historical structure from its inception to the present, contributing to a broader understanding of heritage conservation and reuse

practices. The Raziye Devlet Hatun Caravanserai thus stands as an enduring example of how traditional architectural heritage can adapt to modern contexts while preserving its cultural significance.

Etik Komite Onayı: Bu araştırma için etik kurul izni gerekmemektedir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması tek yazar tarafından yürütülmüştür.

Çıkar Çatışması: Yazar; bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanmasına ilişkin herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

Finansal Destek: Yazar; bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır.

Yapay Zekâ Kullanımı Bildirimi: Yazar; bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve yayımlanması için herhangi bir yapay zekâ aracından faydalanmamıştır.

Sözcük Sayısı: Makaledeki sözcük sayısı 6510'dur.

Teşekkür: Bulunmamaktadır.